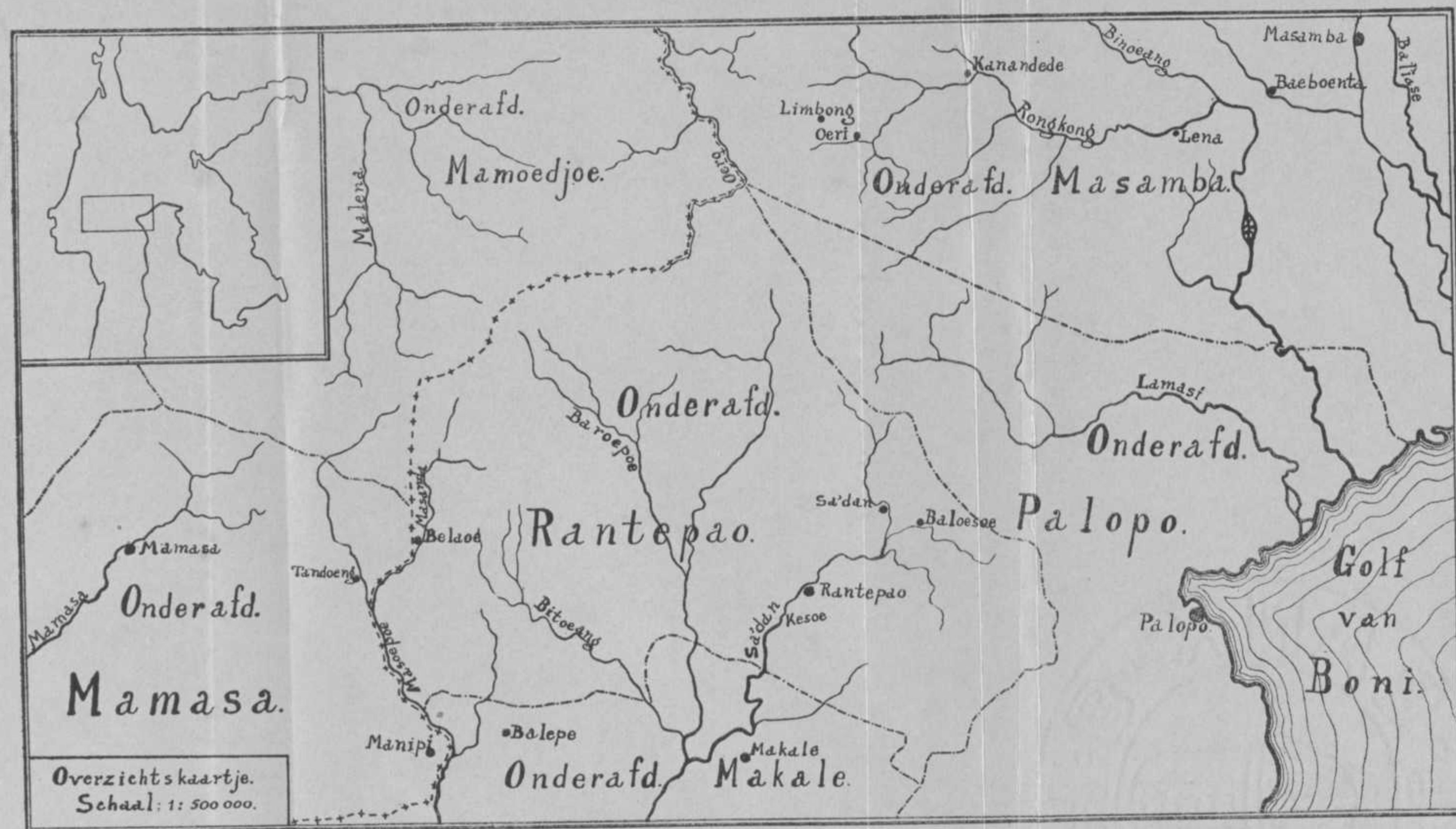

HET WEVEN DER TORADJA'S,

DOOR

J. KRUYT.

(Met 1 kaartje en 4 tekstillustraties).

Toen ik met den heer Dr. A. C. Kruyt in de jaren 1919 en 1920 eerst de To Rongkong en daarna de Toradja's van de onderafdeelingen Rantepao, Makale en Boven-Binoeang bezocht, had ik mij als speciale taak de bestudeering van de weefkunst van genoemde Toradja's gekozen. In dit opstel geef ik in de eerste plaats de verzamelde gegevens weer (in de eerste 7 paragrafen), terwijl ik ten slotte een poging waag de weefkunst in een ruimer verband van cultuurverwantschappen te plaatsen (in paragraaf 8). Op deze wijze worden de feiten voldoende gescheiden gehouden van de daaruit getrokken gevolgtrekkingen. Op volledigheid kan het hier aangebodene geen aanspraak maken, maar wel hoop ik, dat de beschrijving een voldoende duidelijk beeld geeft van de weefkunst der Toradja's.

1. *Het katoen en de draad.* Evenals vrijwel door geheel Indië gebruikt men ook in het geheele Tae-gebied zoo niet uitsluitend, dan toch bij voorkeur de geïmporteerde Europeesche garens. Door den oorlog is men wel hier en daar weer aan het spinnen getogen, maar we kregen sterk den indruk, dat dit toch heel weinig beteekende. Te Mamasa sprak men over het spinnen als iets, dat de ouden vroeger wel deden, maar waaraan zich nu geen verstandig mensch meer bezondigt. Toen we een spinnewiel te zien vroegen, kwam er een oud, bestoven ding voor den dag, dat onder groote belangstelling door een vrouw gedemonstreerd werd. Maar het weigerde dienst en toen er ook nog een paar touwtjes braken, werd het weer op zijn rustplaats teruggebracht. Ik meen dat dit wel een juist beeld geeft van den staat, waarin onder de Tae-Toradja's het spinnen en de daaraan voorafgaande bewerking van het katoen in het algemeen verkeert.

Op één plaats hebben we de bereiding van den katoendraad

kunnen zien, n.l. te Lena (Rongkong). Daar wordt de ruwe katoen (=kapa) gedroogd en met de hand ontkernd (boe'-

Fig. 1.

boe). Hierop heeft het kaarden plaats (dinae'), hetwelk men doet met behulp van een plat voorwerp van hout of hoorn, dat penae' heet (zie fig. 1). Daartoe neemt men in de linkerhand een flinken pluk gedroogd, ontkernd katoenpluis. In de rechterhand houdt men de penae' en trekt nu met

kleine rukjes en telkens naar den pluk pluis in de linkerhand een eindje vergrijpend, het katoen tusschen duim en penae' door (dit is dus een beweging als waarmede men de kralen van een streng telt). Na het kaarden wordt het katoen met behulp van de spoel (soedji) op een kussen met de hand tot rolronde massa's gedraaid (diloli). Het pluis is nu gereed om tot een draad gesponnen te worden.

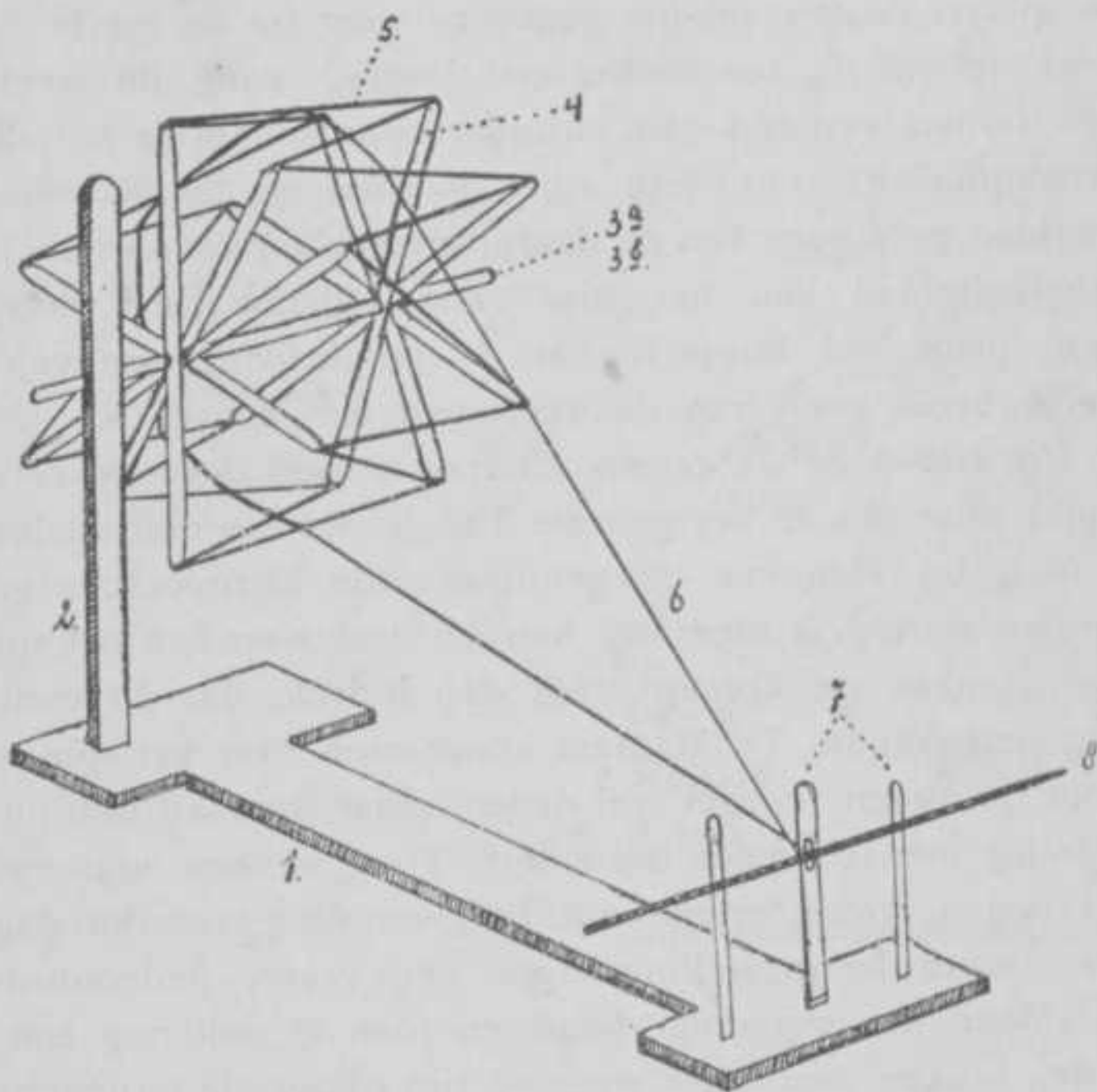

Fig. 2.

Het spinnewiel, zooals dat in het Tae-gebied gebruikt wordt, vertoont geheel dezelfde vormen als die, welke op Java gebruikelijk zijn (vgl. fig. 2 met fig. 13 op blz. 28 in Jasper: De

Inlandsche Kunstnijverheid in Nederlandsch Indië II, 's-Gravenhage 1912). In figuur 2 zijn de verschillende onderdeelen aangeduid met cijfers. Het hier gegeven lijstje bevat de namen op de verschillende plaatsen, waar ik die aangeteekend heb.

	Lena (Rongkong)	Mamasa	Kesoe (Rantepao)
1. Horizontaal blok	papanna	isoenganna	
2. Vertikale stok	lanto'na	pakedesanna	tongkonanna
3a. Binnen-as	ba'na		batang pangoeran
3b. Buiten-as	boelona	katea'	soeling pangoeran
4. Spaken	daoena	het wiel:	het wiel:
5. De velg	bintanna	korang.	pangoerean.
6. Drijfdraad	koendai		kaa
7. Spoel-stutten	lindona	lindona	pangoenoeran
8. Spinstokje of spoel	soedji	tingke	soedi

Omtrent het spinnewiel zij nog het volgende opgemerkt. Aan het wiel is geen zwengel bevestigd; de spinster steekt de wijsvinger van de rechterhand tusschen de spaken en beweegt het wiel op deze wijze rond. In de linkerhand heeft ze den pluk met katoenpluis, welke tot een langwerpige massa is gerold (diloli). Zij bindt een stukje garen aan de punt van het spinstokje en bevestigt daaraan het uiteinde van het tot een rolletje gedraaide katoenpluis. Terwijl ze nu met de rechterhand het wiel draait, trekt ze langzaam met de linker het in de hand vastgehouden rolletje katoen ongeveer in het verlengde van het spinstokje, iets naar boven, van het toestel weg. Aldus ontstaat een vrij grove, niet zeer gelijke draad. Heeft de spinster aldus een stuk draad uitgetrokken, dan blijft ze met de rechterhand gewoon doordraaien, maar de linker beweegt ze met een handig zwaaitje meer naar boven of op zijde, waardoor de draad op het spinstokje gewonden wordt.

Dit spinstokje is de later bij het weven te gebruiken spoel. Verschil bestaat er tusschen deze twee werktuigen niet. Het spinstokje steunt tegen drie vertikaal staande stijltjes (lindo), in welks middelste een gaatje gemaakt is. Door dit gaatje leidt men den drijfdraad (koendai of kaa), die een halven slag omgeslagen wordt; daardoor ontstaat een lus, waardoor men het spinstokje (soedi of soedji) steekt (vgl. de duidelijke figuur 14 bij Jasper op blz. 29).

2. *Het kleuren.* Het is opvallend te zien, hoe de kunst de draden te kleuren zich vrijwel het sterkst heeft gehandhaafd op die plaatsen, waar men nog geïkatte weefsels weet te maken, n.l. in Rongkong (Kanandede, Oeri en Limbong). In Sa'dan (noordoostelijk Rantepao) kleurt men nog met indigo (taroen) en koening. Maar in Belaoe (westelijk Rantepao) en Mamasa is men deze vaardigheid niet meer meester. Wil men in Belaoe aan den doek, die bemberita heet, een kleurigen rand geven, dan gebruikt men daartoe garen, dat men gekleurd inkoopt.

Het kleuren met indigo is uiterst eenvoudig. Men neemt de bladeren dezer plant en laat die rotten. Nadat men het sap eruit geperst heeft, voegt men er wat kalk bij en doopt het te kleuren garen erin. Vervolgens wast men dit garen uit in schoon water en laat men het drogen. Dit herhaalt men, totdat de gewenschte kleur verkregen is. Wil men in Sa'dan een zeer donkere tint hebben, dan neemt men den bast van den bangki'-boom, stampet die fijn en vermengt het sap met de indigo.

De roode kleurstof verkrijgt men van den wortel der bangkoedoe. Deze schaapt en stampet men eerst fijn, voegt hierbij water en sirih-blad, waarop men dit mengsel een nacht laat staan. Dan dompelt men de te kleuren draden in dit vocht en kookt die hiermede eenigen tijd. Hierop werpt men dit bangkoedoe-sap weg en maakt men een nieuwe hoeveelheid op dezelfde wijze. Aldus kookt men de garens drie malen, voordat de kleur goed rood is.

Geel kleurt men met den wortel van koening. Deze wordt fijngestampet, met water vermengd en uitgeperst. In de gele vloeistof dompelt men het garen.

Aan deze kleuringsprocessen zijn eenige verbodsbepalingen verbonden. In de eerste plaats die bepalingen, die het kleuren als zoodanig verbieden als zijnde magisch gevaarlijk. Zulk een bepaling geldt te Kanandede waar men tijdens de periode tusschen het vrucht zetten der rijst en den afloop van den oogst niet mag kleuren. Overtrad men dit verbod, dan zou de rijst mislukken.

In de tweede plaats die bepalingen, die tegen het mislukken van het kleuren zelf waken. Tijdens het kleuren mag degene, die er mee bezig is, niet defaeceeren (Kanandede). Zwangeren (zij, die de gelusten hebben) en menstrueerenden mogen zich niet met het kleuren bemoeien. Zij mogen zelfs niet gaan kijken naar

hen, die er mede bezig zijn (Kanandede, Oeri, Limbong). Te Limbong heeft men deze bepaling nog meer gepreciseerd; daar mogen zij, die menstrueeren geen roode kleurstof maken, maar wel blauwe; die de gelusten hebben, mogen echter geen van beide kleurstoffen bereiden. De overtreding dezer bepalingen heeft de verbleeking der kleuren ten gevolge.

Een kleuringsproces, dat geheel naast de bovengenoemde methoden staat, is het zwart kleuren der z.g. *pote*. Dit gebruik heb ik in de onderafdeelingen Rantepao, Makale en Boven-Binoeang gevonden, terwijl het mij onbekend is, of de To Rongkong dit proces ook kennen. Tijdens den strengen rouw, d.w.z. in de periode, waarin de naaste bloedverwanten van den doode geen rijst mogen eten, bedekken dezen zich het hoofd met een zwarten doek, de *pote*. Dezen doek weeft men zelf van ongekleurd garen. Hierna kleurt men hem op de volgende wijze: men stampst een zeker kruid, *bilante* geheeten, fijn en voegt hierbij modder en water. Dit mengsel kookt men eenigen tijd samen met den te kleuren doek. Hierop droogt men den doek in de zon, wast hem uit in water en droogt hem dan nog eens. Deze wijze van kleuren mag men alleen uitvoeren tijdens de bovengenoemde periode van zwaren rouw. Den eenmaal gebruikten doek bergt men op om bij een volgende gelegenheid weer dienst te doen (Balaoe, Mamasa, Sa'dan).

3. *De schering*. Het spannen van de schering heb ik het duidelijkst te Mamasa gezien. Daarom volge hier een nauwkeurige beschrijving van deze werkzaamheid, zooals men die in de genoemde plaats uitvoert. Zooals boven reeds medegedeeld is, gebruikt men te Mamasa uitsluitend gekochte, ongekleurde garens. Alvorens deze te gebruiken, kookt men ze in water samen met fijngestampde rijst of mais, waarop men de strengen droogt. In een plat mandje legt men daarna den draad losjes in windingen neer.

Gaat men nu tot het spannen der schering over, dan zet men buitenshuis de daarvoor benodigde palen in den grond over-eind (zie fig. 3). Twee rechte stokken (*a* en *d* in de figuur) plaatst men op zulk een afstand van elkaar als men de lengte van den doek wil hebben (eigenlijk op de halve lengte van den doek, want men weeft met een doorlopenden ketting). Tusschen deze twee palen worden nog eenige gevorkte stokken

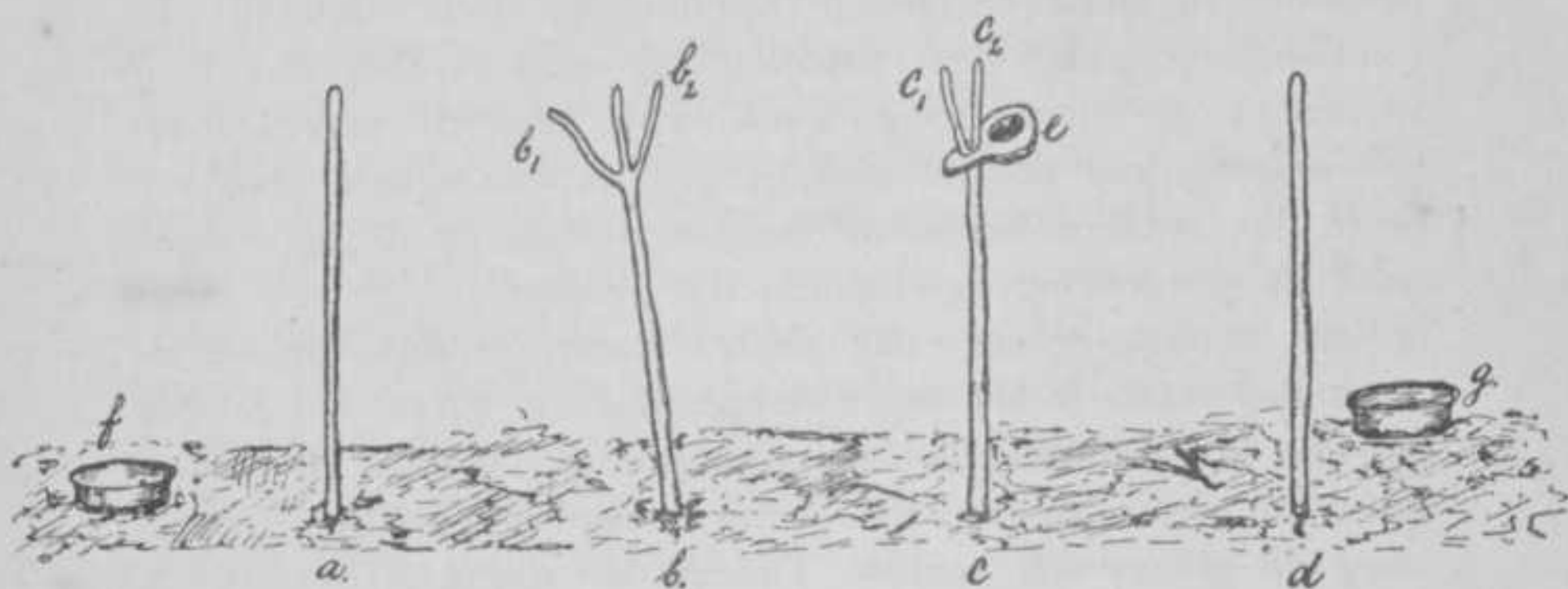

Fig. 3.

gezet om den draad te ondersteunen. Dicht bij *d* plaatst men een stok, waaraan een komvormig bakje is gemaakt (de stok *c* met het bakje *e* in fig. 3). In dit kommetje ligt een klein kluwen garen, waarvan men aanstonds den ophaler maken zal. Tusschen de stokken *a* en *c* zet men nog een of meer gevorkte stokken (als *b* in de figuur), al naarmate een kortere of langere doek gemaakt zal worden. Tenslotte legt de weefster bij de paaltjes *a* en *d* ieder een plat mandje met garen neer (*f* en *g* in de figuur). Dit heele stel stokken heet pa'kamanga.

Het spannen heeft nu op de volgende wijze plaats. De weefster knoopt de uiteinden van de draden der mandjes *f* en *g* aan elkaar en slaat den draad om den paal *d*. Wij stellen ons nu bij de volgende beschrijving voor, dat de vrouw, die de handelingen uitvoert, in fig. 3 achter de rij paaltjes staat (dus met het gezicht naar den lezer toe), en wij aan dezen kant staande toezien. «Vòòr» een paaltje langs beteekent dan «aan den kant van den toeschouwer»; «achter» een stok langs beteekent «aan de zijde van de vrouw».

Nadat de weefster dan de aaneengeknoopte draden om den stok *d* geslagen heeft, leidt ze den dubbelen draad vòòr *c*₁, over de oksel *b*₁, vòòr *a* langs naar achteren, over den oksel *b*₂; dan splitst ze den dubbelen draad, en leidt den eenen vòòr *c*₁ langs en den anderen tusschen *c*₁ en *c*₂ door. Op dit punt aangekomen neemt de vrouw het klosje van den ophaler, dat in het bakje *e* ligt, en leidt dezen draad om den vòòr *c*₁ langs loopenden kettingdraad heen, en legt het klosje dan weer in *e* neer. De nu weer hereenigde kettingdraden voert de vrouw nu verder vòòr *d* langs

naar achteren, vervolgens vòòr c_1 langs, door den oksel b_1 , vòòr a langs naar achteren, door de oksel b_2 , waarop ze de draden weer splitst. Alles herhaalt zich geheel als bij den eersten keer, met èèn verschil echter. Gesteld dat de vrouw bij de eerste maal het klosje van den ophaler aan de zijde van den stok d' (dus vòòr den toeschouwer rechts) langs c_1 en c_2 om den vòòrlopenden kettingdraad heeft geslagen, en langs denzelfden weg weer naar e heeft teruggebracht, dan doet ze bij den tweeden keer geheel hetzelfde, maar nu aan de zijde van het paaltje b (dus voor den toeschouwer links). Deze draad van den ophaler loopt dus om en om, nu rechts, dan links van de paal c .

Wanneer de vrouw met opspannen gereed is, haalt ze een stuk draad door den ophaler en knoopt de uiteinden aaneen om te voorkomen, dat hij uit zou zakken. Op nog een of twee punten worden de kettingdraden met een stukje draad gebonden, waarop de vrouw de geheele schering van de stokken neemt, ze met eenige slagen handig tot een streng samenvouwt, er een lossen knoop in legt en het heele bundeltje achteloos in een mand gooit.

Overal in het Tae-gebied spant men de schering op met behulp van staken, hetzij dat deze in den grond gestoken worden als in Mamasa, hetzij dat men ze in een horizontaal neergelegd stuk bamboe plaatst, waartoe in deze laatste op afstanden gaten zijn aangebracht. Te Lena en in Baloesoe kent men ook wel het spannen op een raam. Maar dit zijn ook de plaatsen, waar enkelen bij het weven een kam (djaka) gebruiken, welk instrument bij de overige Tae-sprekers onbekend is. Te Baloesoe deelde mijn zegsvrouw mij mede, dat zoowel het gebruik van een kam als het scheringspannen op een raam van de Boegineezen overgenomen is. Het scheringspannen op een raam noemt men in Baloesoe ma'sa oe, op staken: mangrenden.

Magisch gevaarlijk is het vòòr de werkster om tijdens het spannen der schering kalembò (een soort pap, waarvan ik overigens de samenstelling niet ken) of groente te eten (Lena). Wanneer zij door zou gaan met het opspannen der schering, terwijl men een doode uit het dorp wegdraagt, zou de werkster zieke oogen krijgen (Kanandede). Met nieuwe maan mag men dit werk ook niet verrichten (Kanandede, Oeri). Te Limbong heeft men een heele reeks van verbodsdagen, n.l. de 1^{en}, 2^{en}, 4^{en}, 14^{en} tot 17^{en} dag van de maanmaand. Wanneer de mannen in

vroeger dagen op oorlogspad waren, mochten de achterblijvende vrouwen zich in het geheel niet met het weefbedrijf inlaten, dus ook geen schering spannen (Limbong). Wanneer men in Mamasa de schering voor een grooten doek wil gaan spannen, slacht men buiten het dorp een of meer varkens. Een klein ~~klein~~ gedeelte van het bloed dezer dieren doet men in een bamboekokertje en hangt dit op bij de plaats, waar men het verricht. Te Lena heeft men tenslotte nog de bepaling dat, wanneer de schering opgespannen is, maar men heeft nog niet eraan geweven, het verboden is over den ketting heen te stappen; het gevolg van zulk een daad zou zijn, dat er aanhoudend draden zouden breken.

4. *De inslag.* Omtrent den inslag valt zeer weinig mede te deelen. De draad is bij de ongekleurde doeken uit den aard der zaak ook ongekleurd. Maakt men aan zulk een doek aan beide uiteinden een gekleurden rand, dan worden de figuren en kleuren verkregen met gekleurde inslagdraden (Sa'dan en Balaoe). Daar, waar men geïkatte doeken maakt (Rongkong), kleurt men den inslagdraad steeds met indigo donker blauw. Anders gekleurde inslagdraden gebruikt men bij het weven van deze doeken niet, want het is uitsluitend de schering, die geïkat wordt.

De spoel (soedji of soedi) is een dun stukje hout, dat ook gebruikt wordt als spinstokje aan het spinnewiel. De draad wordt over de geheele lengte van het stokje opgewonden. Wanneer men weeft, gebruiken sommigen een spoelkoker (tora'), anderen werken er niet mede. Deze tora' is een langwerpige kokertje van een soort bamboe; het eene uiteinde is open, het andere heeft men dicht gemaakt, zoodat hij een ronde punt aan dit einde vertoont (de vorm komt geheel overeen met die van fig. 96 dl. II, blz. 112 bij Jasper).

5. *Het weefgetouw.* Als tot elk weefgetouw noodzakelijk behorende onderdeelen kan men noemen: den kettingboom, de liniaal, den roller, den ophaler, het zwaard, den breedtehouder, den borstboom en het lendenjuk (voor de Inlandsche namen zie men Aanhangsel A). Dikwijls gebruikt de weefster nog eenige stokjes, maar de bovengenoemde onderdeelen zijn als onmisbaar te beschouwen. Voor de functie van elk dezer instrumenten zie men de uitvoerige beschrijving van Jasper in «Inlandsche Kunst-

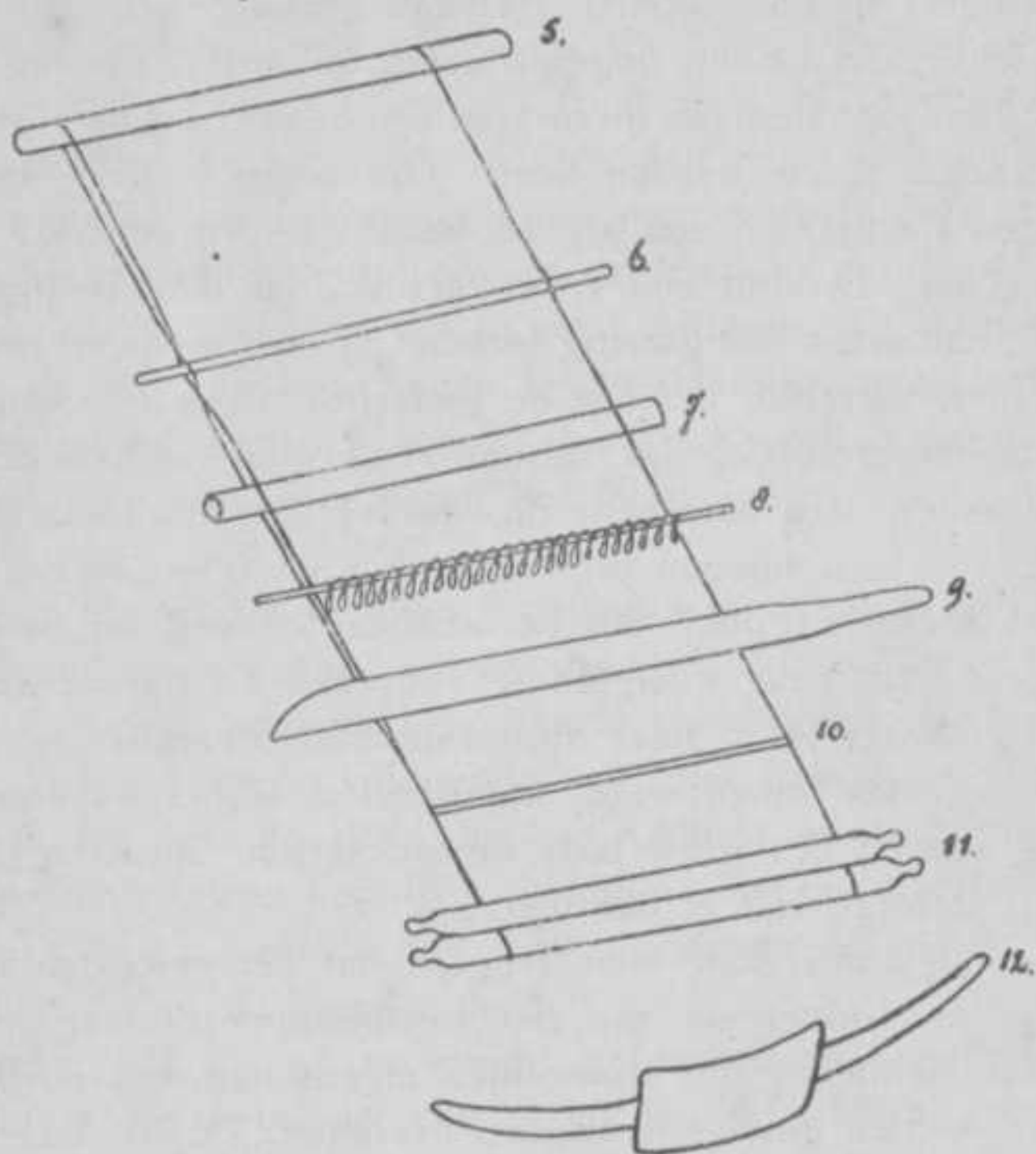

Fig. 4.

nijverheid» dl. II blz. 115—149, terwijl fig. 4 genoegzaam de plaatsing in het geheele weefgetouw aanduidt (de cijfers in fig. 4 verwijzen naar de namen, die in Aanhangel A zijn opgegeven). Te Limbong deelde men mij mede, dat uitsluitend getrouwden of weduwen en weduwnaren onderdeelen van een weefgetouw mogen maken; zij, die nog niet getrouwd geweest zijn, mogen dit niet doen. Geen Tae-spreker is instaat een kam (djaka) te maken. Men koopt zulk een instrument van de Boegineezen aan de kust. Zooals boven reeds opgemerkt is, gebruiken enkelen slechts een kam, en uitsluitend daar, waar een sterke Boegineesche invloed merkbaar is (Lena en Baloesoe).

Neemt men een nieuw vervaardigd onderdeel of een geheel nieuw weefgetouw voor het eerst in gebruik, dan wordt dit ingewijd met kippenbloed, waarvan men een weinig op deze deelen strijkt (Kanandede en Limbong). Wanneer iemand moeite heeft met het leeren van de weefkunst, dan is het eenige middel om haar handigheid in deze te bezorgen, haar met het zwaard

op de vingers te slaan (Oeri). Het kan gebeuren, dat door een onvoorzichtigheid of een ongeluk eenig onderdeel van het weefgetouw vuur vat. Men ziet hierin dan een bewijs, dat de eigenares een of andere zonde begaan heeft. Om eenig verder onheil af te wenden slacht men een kip en bekent de vrouw haar overtreding (Oeri). Droomt een vrouw echter, dat haar weefgetouw vuur vat, dan is dit een gunstig teeken: zij zal voorspoed hebben. Geheel in deze zelfde lijn ligt de gedachte, die aan de volgende verklaring ten grondslag ligt: droomt een vrouw, dat haar kettingdraden breken, dan beteekent dit, dat zij het stuk, waaraan ze bezig is, voor een hoogen prijs zal verkoopen (Oeri). Te Kanandede echter meent men, dat de weefster sterven zal, wanneer ze droomt, dat haar weefgetouw vuur vat, en dat ze ziek zal worden, wanneer ze in haar droom de draden van haar schering ziet breken. Het onheil wordt afgewend door het slachten van een kip, waarbij de vrouw haar droom vertelt. Anderen mogen deze kip eten, zij zelf echter niet.

In het algemeen kan men zeggen, dat het verboden is een man met een onderdeel van het weefgetouw te slaan, omdat door deze handeling de vrouwelijke eigenschappen van de gebruikster op den geslagene zouden overgaan. De deelen, welke in de eerste plaats in aanmerking komen om iemand mede te slaan, zijn het zwaard en de spoelkoker. Zoo zegt men dat, wanneer een vrouw een man met een dezer onderdeelen van haar weefgetouw slaat, deze in den strijd in handen van den vijand zal vallen (Kanandede, Oeri). In Mamasa gaat men zelfs zoover, dat men zegt, dat de geslagene een vrouw zal worden, zijn geslachtsdeelen zullen veranderen. Een afwijking van het bovengenoemde is hetgeen men mij te Limbong (Bongkong) /² vertelde: wanneer aldaar een vrouw zit te weven en het zwaard of de spoel treft bij ongeluk een dichtbij zittenden man, dan zal deze gevaar loopen eens door een python gedood te worden. Een andere variatie is, dat de man, die op genoemde wijze met een spoelkoker in aanraking komt, in een boschduif zal veranderen (Sa'dan, Baloesoe).

Behalve aan het zwaard en den spoel (-koker) worden ook nog magische krachten toegeschreven aan het lendenjuk. Wanneer het n.l. onweert, hard regent of stormt, in één woord noodweer is, hangt men het lendenjuk buiten het huis boven de deur (Limbong, Manipi), of men werpt het uit huis op het erf

(Tandoeng, Manipi, Baloesoe). In Baloesoe werpt men behalve het lendenjuk ook nog een speer uit huis, terwijl men in het stamhuis (tongkonan) op een trom slaat. Wil men in Sa'dan het noodweer tot bedaren brengen, dan gebruikt men daartoe geen onderdeel van het weefgetouw; men werpt aldaar een eko (gevlochten rotan mandje om de aarden kookpot in te zetten) uit huis en doet keukenzout in het haardvuur. Te Mamasa slaat men met een stuk hout tegen het lendenjuk, wanneer het noodweer is; wordt men opgeschrikt door een aardbeving, dan slaat men met een stuk ijzer tegen het lendenjuk.

6. *Het weven*. De techniek van het weven kan ik gevoegelijk stilzwijgend voorbijgaan, omdat deze niets bijzonders vertoont. De in de vorige paragraaf genoemde onderdeelen van het weefgetouw duiden reeds voldoende aan, met welk type van weeftechniek wij hier te doen hebben. Alleen zij hier nog even medegedeeld, dat de Toradja's uitsluitend met een doorlopenden ketting weven; wanneer het stuk afgeweven is, knipt of snijdt men het dus in de breedte door.

Bepalen wij ons nu tot eenige gebruiken en bepalingen, die aan het weven verbonden zijn. Heeft men de schering gespannen en op het weefgetouw overgebracht, dan kan de weefster maar niet zonder meer aan het werk gaan, doch neemt eenige regels in acht. Het in gereedheid brengen van de schering, voordat men de eerste inslagdraden er doorheen werkt, heet te Sa'dan ma'pana'ta'. Wanneer een vrouw met een of meer helpsters bezig is te ma'pana'ta, moet ze haar hoofdhaar los neer laten hangen. Bovendien mogen degenen, die er bij zitten of staan te kijken, onderwijl niet wegloopen, terwijl het anderen, die niet van het begin afaan aanwezig zijn, verboden is zich bij het gezelschap te voegen. Eerst wanneer de weefster eenige inslagdraden door de schering geworpen heeft, mag ieder weer vrij af en aan gaan. Dit verbod geldt ook in Belaoe. Bovendien kookt men in laatstgenoemde plaats een ei en legt dit gepeld en middendoor gesneden bij het weefgetouw. Te Limbong slacht men een kip of soms zelfs een varken, wanneer een vrouw aan een nieuw stuk zal beginnen te weven. Van het bloed strijkt men op de schering en spreekt daarbij een zegenwensch uit voor het aan te vangen werk. Terwijl men dus op genoemde plaatsen aan het begin van het weven de kwade invloeden

afweert, kent men te Mamasa zulk een gebruik niet. Maar wanneer aldaar een stuk afgeweven is, slacht men eerst een kip, strijkt een weinig van haar bloed op het nieuwe doek en breekt dan pas den inslagdraad af.

Wat het verbod van weven betreft, geldt algemeen, dat men in het geheele dorp gedurende den zwaren rouw, d. w. z. gedurende de dagen dat de naaste verwanten geen rijst mogen eten, ook niet weeft (Lena, Belaoe, Mamasa, Baloesoe). Alleen in Sa'dan stoort men zich niet aan een doode. Te Limbong mag men niet weven, zoolang er een lijk in het dorp is; heeft men dit weggebracht, dan is het verbod opgeheven.

Ook de rijstbouw verbiedt eenige dagen het weven, n.l. gedurende de drie algemeen geldende verbodsdagen, wanneer de aar zich begint te zetten (Lena, Belaoe). Te Limbong houdt men drie verbodsdagen vòòr den oogst, welk verbod ook voor het weven geldt. Na deze drie dagen mag men wel weven, maar met het doorknippen en afnemen van een afgewerkten doek moet men wachten, totdat men reeds algemeen begonnen is met het snijden van de rijst.

Als verbodsbepalingen voor het weven noem ik nog de volgende gevallen. Gedurende den tijd, dat de mannen in vroeger dagen op oorlogspad waren, mochten de achterblijvende vrouwen niet weven (Mamasa, Oeri). Wanneer het gaat onweren, moet men ophouden met weven; is de bui afgedreven, dan kan men het werk weer voortzetten (Belaoe). Te Mamasa zeide men echter uitdrukkelijk zich niet aan een onweersbui te storen. Tenslotte gelden te Lena nog de volgende twee regels: wanneer er een epidemie heerscht, mag men nergens weven; voor een menstrueerende is het gevaarlijk zich met dit werk bezig te houden, omdat ze er ziek van kan worden.

Geven wij tenslotte nog eenige bepalingen van verschillende strekking weer. Algemeen geldt de regel, dat men niets dwars over de schering heen mag werpen, of, wat nog erger is, er dwars overheen stappen. Men vreest echter niet overal dezelfde gevolgen van zulk een daad. Daar, waar men alleen ongekleurde doeken weeft, heeft de overtreding van genoemd verbod alleen het breken der scheringdraden tengevolge (Belaoe), terwijl men te Oeri (Rongkong) in het stappen over een ongekleurde schering geen kwaad ziet. Stapt een man echter over een geïkatte schering heen, dan moet hij deze stoute daad bekoopen met een ongeluks-

vogel te worden (hij wordt n.l. boesoeng: er komt een ban op hem) (Oeri), of hij wordt doof (Limbong). Deze bepaling geldt alleen voor mannen, want vrouwen of dieren, die dwars over de schering stappen of springen, treft geen straf.

Wanneer een vrouw aan een geikatten doek zit te weven en een man komt erbij zitten, dan is het hem verboden den rand van het reeds gereed gekomen deel van den doek te betasten; men voelt hier n.l. eenzelfde beleediging in, als wanneer hij haar geslachtsdeelen aanraakte. Hij maakt zich echter aan geen overtreding schuldig, wanneer zij hem op zijn verzoek er toestemming toe geeft (Oeri). Tenslotte geldt te Limbong nog de bepaling, dat degene die weeft, geen groente of rijstepap mag eten, waarin geen vleesch gekookt is. Bij veronachtzaming van dit gebod, zouden de draden breken.

7. *Het ikatten.* Het vervaardigen van geikatte doeken is een kunst, die men alleen in Rongkong verstaat (Kanandede, Oeri en Limbong) (ikatten = pori, d.i. «binden»). In de onderafdeelingen Rantepao, Makale en Boven-Binoeang is deze kunst absoluut onbekend. De weduwe van de vorige pareng van Baloesoe, een oude vrouw (Lai i Bamba geheeten), vertelde, dat men in haar land vroeger het ikatten wel gekend heeft, maar sinds eenige geslachten niemand het meer doet. De grootmoeder van mijn zegsvrouw heeft het zelfs al niet meer zien doen. Deze mededeeling van Lai i Bamba is echter het eenige spoor van een herinnering aan het ikatten, dat ik in genoemde onderafdeelingen heb kunnen vinden.

Wanneer nu een vrouw in Rongkong de schering van ongekleurde draden opgespannen heeft, brengt ze die over op een raam, katadan geheeten. Te voren heeft ze gezorgd een goeden voorraad tiwak bij de hand te hebben. Dit is het vlies, dat men overhoudt, wanneer men van een reep pisangstam het vleezige gedeelte verwijdt; dit droogt men in de zon en gebruikt men om de draden bij gedeelten te omwinden. Wanneer men een vrouw bezig ziet dit werk te verrichten, is het onbegrijpelijk, hoe ze zoo precies de figuren weet te treffen. De arbeid maakt nog een mysterieuzer indruk, wanneer twee vrouwen aan dezelfde schering zitten te ikatten, schijnbaar zonder veel nadenken en vlug, zooals we dit te Limbong zagen. (Voor een uitvoerige beschrijving van de techniek verwijs ik weer naar Jasper's

Inlandsche Kunstnijverheid II, blz. 161—186; de Rongkongsche techniek komt in hoofdzaken met het daar medegedeelde overeen).

Dat het gevaar van fouten maken echter groot is, spreekt vanzelf. Om nu te zorgen, dat de figuren goed zullen uitvallen en de lijnen recht zullen loopen, slacht men te Kanandede een kip, voordat men aan een nieuw stuk begint, en strijkt een weinig bloed op de te ikatten schering. Wanneer te Oeri een vrouw het ikatten pas geleerd heeft en nu aan haar eerste, zelfstandig af te werken stuk gaat beginnen, slacht men een varken. Men strijkt van het bloed op de gespannen draden en geeft aan de vrouwen, die direct en indirect met dit stuk werk te maken hebben, veel rijst en veel vleesch te eten.

In het algemeen kan men zeggen, dat het eten van veel vleesch een vereischte is om het ikat-werk goed te kunnen doen. Zoo is het te Oeri gewoonte dat degene, die bezig is met een schering te ikatten, bij haar voedsel veel vleesch krijgt. Wanneer te Limbong een stuk gereed is om geweven te worden, wanneer het dus geïkat en gekleurd is, dan krijgen alle vrouwen, die eraan gewerkt hebben, een groote hoeveelheid gekookte rijst en vleesch te eten; wat te veel is om ter plaatse te consumeren, mag men naar huis mede nemen. Er zijn echter ook eenige spijzen, die tijdens het ikatten voor de werksters verboden zijn. Te Kanandede mag ze eenige groente-soorten niet eten, n.l. pakoe (een varen-soort), de bladeren van de kladi en die der katella. Te Oeri zijn daarentegen alle groente-soorten geoorloofd, mits er vleesch of visch bij gegeten wordt; verboden zijn echter mais en rijstepap. Verder zet men bij de werkster een ruime hoeveelheid sirih-pinang en kalk neer, «opdat ze steeds kan kauwen, wanneer ze er lust in heeft.» (Oeri). De vrouw moet dus in een goede stemming zijn en blijven voor dit werk.

Omtrent de vraag, of alle standen mogen ikatten, is men het niet geheel eens. Dat iedereen mag weven, zoowel slaven als vrijen, geldt bij alle Tae-sprekers. Hetzelfde is ook met het ikatten het geval volgens mijn zegslieden te Oeri en Limbong. Te Kanandede behouden zich echter uitsluitend de vrijen (Tomakaka) het recht van ikatten voor, waardoor zij dus de slaven (kaoenan) van de beoefening dezer kunst uitsluiten.

Bepaalde, voor het ikatten eigenaardige verbodsdagen bestaan niet. Dat men dit werk niet mag verrichten gedurende de drie algemeene verbodsdagen vóór den oogst, en ook niet gedurende

den tijd, dat de mannen op oorlogspad zijn, geldt niet alleen voor het ikatten, maar in het algemeen voor elken vrouwelijken arbeid.

Is men met het aanbrengen van de plaatselijke omwindingen gereed, dan neemt men de draden van het raam (de katadan) en kleurt die op de wijze, zooals wij boven reeds beschreven hebben (zie § 2). Het ligt voor de hand, dat die gedeelten van den draad, welke omwonden zijn met tiwak, van de inwerking der kleuren gevrijwaard zijn. De onomwonden deelen nemen de verlangde kleur aan. Heeft men de schering aldus eens of meermalen in de kleurstof gedompeld (indigo) of gekookt (rood = bangkoedoe), in water uitgewasschen en gedroogd, dan spant men haar weer op het raam en verwijdt men de omwindingen. Hierop gaat men weer ikatten, om de gekleurde gedeelten te bedekken en de ongekleurde hetzij geheel, hetzij gedeeltelijk voor de inwerking van een andere kleurstof open te leggen.

Uit bovenstaande mededeelingen blijkt reeds, dat men in Rongkong gewoon is de schering te ikatten. De inslag wordt alleen met indigo op de gebruikelijke wijze donker blauw gekleurd. Deze donkere inslag-draad geeft aan het doek de eigenaardige doffe, sombere tint. De gekleurde, ongeweven schering vertoont heldere, sprekende kleuren; op den afgeweven doek zijn die aanmerkelijk gedempt.

Omtrent de figuren kan ik geen bijzonderheden mededeelen. Volgens mijn zegslieden hecht men aan geen der gebruikte teekeningen eenige bijzondere waarde of beteekenis. Een nadere beschrijving van de verschillende doeken laat ik achterwege, omdat die alleen na bestudeering van een volledige verzameling eenige waarde kan hebben. Ik volsta dus met de verwijzing naar de in Aanhangsel B gegeven lijst van namen der in Rongkong gemaakte doeken.

Het is eigenaardig, dat deze geïkatte doeken in Rongkong door de menschen zelf niet als kleeding der levenden wordt gebruikt. Men maakt ze uitsluitend om er de dooden in te wikkelen en voor verkoop. In Seko, dat ten noorden van Rongkong ligt en waar men niet weeft, zagen wij verscheidene vrouwen met een sarong van *Bongkongsch* ikat-weefsel gekleed. Ook de in het begin van deze paragraaf genoemde Lai i Bamba in Baloesoe vertelde, dat (toen men heel vroeger de ikat-kunst nog verstond) men deze doeken niet voor kleeding gebruikte, maar uitsluitend als klamboe (gordijn) zoowel voor levenden als voor dooden.

Het is wel haast zeker, dat de To Rongkong vanuit de onder-

afdeeling Rantepao, en meer in het bijzonder vanuit Baloesoe, in het land om den benedenloop van de Rongkong-rivier zijn gekomen. Zij zijn toen langzamerhand door het grootsche dal van de Rongkong naar boven getrokken, en bezetten nu het geheele land tot aan de bronnen der rivier toe. De figuur nu, die de sage als de stamvader der Tc Rongkong aanwijst, heet Lalong. Deze is samen met Pong Soë van Baloesoe uit naar Baeboenta gegaan, daarheen geroepen om een reus, die het land onveilig maakte, te bestrijden. Toen zij door list erin geslaagd waren den reus te dooden, gaf de vorst van Baeboenta hun een groot stuk land ten geschenke aan de oevers van de Rongkong-rivier. Van de dochter van dezen Lalong, wier naam men niet meer weet, zegt men de ikatkunst geleerd te hebben (vgl. Mededeelingen Ned. Zend. Gen. deel 64, 1920, blz. 7—8, en deze Bijdragen dl. 76, 1920, blz. 367—368).

Wanneer men nu bovenstaande legende in verband brengt met de twee volgende feiten:

1^e dat het weven onder de Tae-Toradja's weliswaar algemeen is, maar het ikatten uitsluitend bij de To Rongkong gevonden wordt;

2^e dat de To Rongkong een jonge uitzwerming van de Tae-sprekende Toradja's zijn, wat blijkt uit de legende van Lalong en uit de algeheele gelijkheid van taal,

dan komt mij de volgende slotsom niet gewaagd voor. Namelijk deze, dat de To Rongkong bij hun verhuizing naar het Rongkong-gebied de ikat-kunst reeds verstonden en die mee hebben genomen. Terwijl men dus in het stamland deze kunst verwaarloosde en tenslotte geheel verloor, bleef ze in de jongere kolonie levend.

Toch kan men ook onder de To Rongkong duidelijk teekenen van verval op dit gebied waarnemen. Te Kanandede is, om een voorbeeld te noemen, alleen de vrouw van den tegenwoordigen, ouden tomakaka meer in staat den doek pori tolebani te vervaardigen. Volgens dit oudje is het jonge geslacht «te lui» om deze tijdroovende en veel geduld vereischende kunst aan te leeren. Tenzij de Rongkong-doeken een afzet vinden bij de Europeanen, zal deze kunst binnen afzienbaren tijd geheel uitgestorven zijn.

8. *De herkomst van het weven.* Wanneer men aan de Toradja's vraagt, waar zij de weefkunst vandaan hebben, dan zijn de verschillende antwoorden samen te vatten in den zin: «Wij hebben altijd al kunnen weven; van een invoering dezer kunst of een

eerste persoon, die haar ons geleerd zou hebben, hebben onze voorouders ons geen verhaal nagelaten.» (Belaoe, Mamasa, Manipi, Balepe). De To Rongkong gaan niet verder terug dan de dochter van Lalong, die ook reeds «van zichzelf» de kunst verstond. Met een dergelijk negatief gegeven kunnen wij echter niet tevreden zijn. Om tot eenig bevredigend resultaat te komen moeten wij zoeken naar positieve gegevens die, hoe gering ook in aantal, toch altijd meer waarde hebben dan negatieve feiten.

Het is haast overbodig te zeggen, dat het niet in mijn bedoeling kan liggen hier een poging te wagen tot bepaling van de herkomst van de weefkunst in volstrekten zin. Mijn bedoeling is te trachten de weefkunst voor de Toradja's met een min of meer begrensde groep van cultuurgoederen in verband te brengen. De vraag, die ons hier dus bezighoudt, is: kan de weefkunst tot een groep van cultuurgoederen gerekend worden, die een gemeenschappelijke herkomst verraden?

Alvorens tot dit onderzoek over te gaan, moeten wij ons eerst duidelijk maken, wat wij hier onder «een groep van cultuurgoederen» verstaan. Ik zou zulk een groep willen definieeren als zoodanige geestelijke waarden en technische vaardigheden, welke door een en dezelfde cultuurdrager zijn overgebracht. Deze cultuurgoederen kunnen dus van zeer uiteenlopenden aard zijn, maar toch tot één groep behooren op grond van het feit, dat zij hun inburgering in een bepaalde streek te danken hebben aan één en dezelfde invloed van buitenaf. Op deze wijze zouden wij dus voor Nederlandsch Oost-Indië zoowel het gebruik van stoom en electriciteit als drijfkracht als ook het Christendom tot één en dezelfde cultuurgroep moeten rekenen. Want hoewel deze cultuurgoederen ieder een geheel eigen terrein in ons cultuurleven beslaan, komen zij voor Nederlandsch Oost-Indië uit één bron, n.l. West-Europa. Het gaat hier dus niet om de «oorsprong», maar om de «herkomst» van een cultuurgoed.

Nog een tweede algemeene opmerking zou ik hier willen maken. De bepaling van wat tot zulk een cultuurgroep behoort is buitengewoon moeilijk, doordat de opneming van deze goederen in het geestesleven der menschen, die ze ontvingen, een verwerking en omzetting ervan hebben teweeg gebracht. Deze omstandigheid maken het herkennen, het determineeren der verschillende elementen moeilijk. Maar in ieder geval is er m. i. alleen dan eenige kans op een bevredigend resultaat, wanneer

men zich voorloopig bepaalt tot de omlijning van deze cultuurgroepen voor zeer beperkte gebieden. Een voorbeeld verduidelijkt de bedoeling van het hier gezegde. De heer W. J. Perry heeft in algemeene lijnen een cultuurgroep (in boven omschreven zin) voor Ned. Oost-Indië trachten aan te toonen (*The Megalithic Culture of Indonesia*, 1918), waarvan ik meen, dat een der meest kenmerkende karaktertrekken is het verband, dat men tusschen deze cultuurgoederen en een bovenaardsch verblijf (Engelsch «sky», Maleisch «langit») legt. Men zou deze groep kortheids-halve de «hemellingen-cultuur» kunnen noemen. Vergelijkt men nu twee gebieden, waar zonder twijfel deze «hemellingen-cultuur» een grooten invloed heeft uitgeoefend, zooals dit met de Toradja-landen eenerzijds en Oost-Celebes (de Moriërs en de bewoners van de Meerenstreek van Malili) anderzijds het geval is, dan zien wij naast overeenkomstige trekken vele verschilpunten.

Een element, dat men bij den een vindt, mist men weer bij den ander. In het algemeen kan men voor deze verschillen drie oorzaken aannemen. Perry noemt er twee, n.l.:

- 1°. de vreemde invloed kan door verschillende oorzaken (voortdurende oorlogen, een kort verblijf) zoo oppervlakkig geweest zijn, dat de nieuwe cultuur slechts zeer weinig heeft door-gewerkt op de reeds aanwezige bevolking;
- 2°. de vreemde cultuur kan indirect in een bepaald gebied ingevoerd zijn, d.w.z. niet door de oorspronkelijke dragers dezer cultuur, maar door een volk, dat zelf min of meer volkomen deze cultuur in zich heeft opgenomen en deze nu op zijn wijze verder brengt;
- 3°. en als derde oorzaak zou ik erbij willen toevoegen, dat de oorspronkelijke dragers zelven op hunne tochten, door strijd tegen- en associatie met verschillende volken, hun cultuur gewijzigd hebben, d.w.z. oorspronkelijke elementen verloren en nieuwe (vreemde) opgenomen hebben.

Elk dezer oorzaken afzonderlijk of twee van hen in vereeniging maken, dat de vreemde cultuur-invloed voor het eene gebied een aanmerkelijk verschillend beeld kan vertoonen dan die op een betrekkelijk dichtbij gelegen streek. Zelfs meen ik in een zoo beperkt gebied als Mori en Malili minstens twee nuanceeringen te kunnen onderscheiden, waarop ik hier echter niet verder in kan gaan. Mijn bedoeling voor het oogenblik is alleen

erop te wijzen, dat een gedetailleerd onderzoek in verschillende beperkte streken noodzakelijk is, alvorens men algemeene conclusies zou kunnen trekken betreffende den aard en den omvang van de cultuurgroep, welker invloed wij in bestudeering genomen hebben. Hetgeen ik in de volgende bladzijden zeggen zal, geldt dus uitsluitend de weefkunst der Toradja's van de aan het begin van dit opstel genoemde gebieden. In hoeverre de conclusie voor andere gebieden geldt, kan eerst na speciaal onderzoek blijken.

Wanneer wij nu in de Toradja-landen naar eenige positieve gegevens zoeken, dan moet ik bekennen dat de oogst, dien ik mij heb kunnen vergaderen, zeer schraal is. Zonder dus van «bewijzen» te willen spreken, meen ik echter wel den naam «aanduidingen» te kunnen geven aan hetgeen ik hier laat volgen. Wij vinden dan een directe aanduiding in de legende en een indirecte in de gewoonten, die aan het weefbedrijf verbonden zijn.

Wat de legende betreft, deelde mij de boven reeds genoemde Lai i Bamba in Baloesoe mede, dat de weefkunst uit den «hemel» («sky») op aarde is gebracht door de vrouw van Bangoenlipoe, welk echtpaar te Tibembeng gewoond moet hebben. In de Toradja-landen leven nog zeer vele legenden van neergedaalde menschen, die na hun nederdaling rondtrekken of soms weer naar den «hemel» terugkeeren. Met naam en toenaam worden deze legendarische personen genoemd, terwijl men de namen van hun afstammelingen tot op den huidigen dag weet op te geven. Eenige dezer verhalen en geslachtsboomen hebben wij opgeteekend, maar omtrent Bangoenlipoe weet ik geen verdere bijzonderheden mede te deelen. Het zij hier echter voldoende erop te wijzen, dat deze legende blijkbaar de weefkunst als van den «hemel» afkomstig aanduidt, welke plaats van herkomst ze gemeen heeft met meerdere cultuurgoederen in de Toradja-landen (b.v. den buffel, den *dracaena terminalis* en zijn gebruik bij de ziekenbehandeling, den sawah-bouw).

Terwijl de legenden een min of meer onzeker bestaan hebben, doordat ze in het geheugen van betrekkelijk weinige individuen leven en dus bloot staan aan wijzigingen en verliezen, behouden de gebruiken een eigenaardige vastheid van inhoud, doordat ze gedragen worden door het onderbewuste leven van de groep. Vanuit het standpunt, waarvan wij op het oogenblik de feiten willen bezien, kunnen de gewoonten niet anders dan indirecte aanwijzingen geven; wij moeten zelf combineeren en interpre-

teeren. Zoeken wij dan naar handelingen bij de weverij, die niet zonder meer rationalistisch te verklaren zijn, dan zien wij voorschriften en verboden, die een magischen zin hebben. Voor ons doel van geen waarde zijn die, welke als magisch zonder meer te beschouwen zijn. Ik denk aan de voorzorgen, die men neemt teneinde de kleuren der draden niet te bederven, o.a. door te verbieden, dat menstrueerenden er zich mede bemoeien (zie blz. 406). Zoo ook het verbod voor mannen (die voor het geheele weefbedrijf een vreemd, gevaarlijk element vormen) om dwars over de gespannen schering te stappen of er iets overheen te werpen (zie blz. 414—415). Al deze gebruiken en voorstellingen zijn te verklaren naar analogie van soortgelijke verschijnselen in het geestes- en maatschappelijk leven der Indonesiërs.

Voor ons doel van belang zijn die handelingen, die niet tot een algemeen magisch principe terug te leiden zijn. Als zoodanig noem ik het gebruik om in geval van onweer of regenstormen een onderdeel van het weefgetouw, n.l. het lendenjuk, òf buiten de deur te hangen (Limbong, Manipi), òf buiten op het erf te werpen (Tandoeng, Manipi, Baloesoe). Dat men voor deze handeling het lendenjuk gebruikt, zou zoo te verklaren zijn, dat dit het eenige onderdeel is, dat te allen tijde los van het geheele weefgetouw zich bevindt, en dus gemakkelijk voor het genoemde doel dienst kan doen.

Welke aanwijzing kunnen wij echter in dit gebruik vinden? De heer Perry heeft in zijn bovengenoemd boek erop gewezen, dat de voorstellingen omtrent het bovenaardsche verblijf («sky») en die betreffende de natuurverschijnselen een zeer ondergeschikte rol spelen in het geestesleven der Indonesiërs (zie blz. 161—165 van zijn boek).¹ Daar echter, waar de hemelverschijnselen de aandacht van de menschen hebben afgetrokken, worden zij in verband gebracht met de «hemellingen», die men zich voorstelt als de regeerders van de hogere regionen.

Stellen wij hier nu naast het feit, dat de Toradja's blijkens het bovengenoemde gebruik van het lendenjuk bij noodweer blijkbaar een zekere betrekking veronderstellen tusschen het

¹ Buiten beschouwing vallen die landen, waar een hogere cultuur in historischen tijd sterker invloed uitgeoefend heeft; als zoodanig noemt Perry op blz. 4 van zijn boek: Java, Madoera, Bali, Lombok, de Banda- en Seranglao-groepen, Ternate, Tidore, de Mohammedaansche gedeelten van Celebes en Borneo, geheel Sumatra en het Maleische schiereiland.

lendenjuk en het natuurverschijnsel. De vraag rijst nu: Hoe hebben wij ons dit verband voor te stellen? Het komt mij voor, dat wij hier aan het vertoonen van een bewijs van verwantschap, van tot elkaar te behooren, te denken hebben. Bewust leeft deze gedachte reeds lang niet meer onder de menschen, en het is zeer de vraag of ze ooit «bewust» in onzen zin van het woord geweest is. In onze termen zouden wij echter wellicht het bedoelde geestesproces aldus het nauwkeurigst kunnen omschrijven: er breekt een onweersbui los, welk natuurverschijnsel afkomstig is van de «hemellingen»; de menschen hier beneden worden bevreesd en toonen nu iets, dat zij van diezelfde «hemellingen» afkomstig weten, als om te zeggen: «doe ons geen leed, want zie hier een bewijs van onze onderlinge verwantschap of goede verhouding».

Op deze wijze de feiten beschouwende en verklarende, komen wij dus tot de slotsom, dat de voorstellingen omtrent de natuurverschijnselen en de weeftechniek beide tot één groep van cultuurgoederen behooren. Met andere woorden, waar één dezer twee tot het cultuurbezit der «hemellingen» gerekend moet worden, volgt uit kracht van onze definitie van een «cultuurgroep» hieruit, dat ook de weefkunst tot de cultuur der hemellingen behoort.

Resumeerend zouden wij dus kunnen zeggen, dat de weefkunst in de Toradja-landen dusdanige trekken vertoont, dat zij niet als een opzichzelfstaand cultuurbezit beschouwd kan worden. Maar dat er enkele aanwijzingen bestaan, die het waarschijnlijk maken, dat deze kunst samen met eenige andere cultuurgoederen één groep vormen. Deze groep denkt de bevolking zich afkomstig van een land boven deze aarde gelegen, vanwaar «hemellingen» haar op aarde hebben overgebracht. Verder dan ~~de~~ vage aanduiding kunnen wij nu nog niet gaan. H/ deze

Onmiddellijk aan bovengenoemde overwegingen sluit zich de vraag aan: Behoort de ikat-kunst ook tot dezelfde cultuurgroep? De legende van Lalong (zie blz. 418) maakt het zeer waarschijnlijk, dat wij deze vraag toestemmend kunnen beantwoorden. Maar de gegevens, die mij ten dienste staan, veroorloven mij niet in dezen ook maar met eenige beslistheid iets te zeggen. Temeer waar deze vraag een eigenaardige complicatie vertoont door het feit, dat de geïkatte doeken sinds menschenheugenis uitsluitend voor de dooden gebruikt zijn, in ieder geval nooit als kleeding dergenen, die ze vervaardigd hebben. De gestelde vraag moeten wij dus voor de Toradja's geheel blanco laten.

Tenslotte zou ik dit opstel nog met een opmerking willen eindigen. Voor zooverre mij bekend is, is de weefkunst in Ned. Oost-Indië nog nooit behandeld in den geest van bovenstaande poging. Dat hier echter nog een wijd en dankbaar terrein voor ons ligt, wil ik met eenige voorbeelden aanduiden. Op zijn reizen door eenige gedeelten van Indië in 1920—'21 heeft de heer Dr. A. C. Kruyt eenige gegevens omtrent de weefkunst voor mij verzameld. Van dit materiaal wil ik hier alleen maar gebruik maken om te doen zien, dat op verschillende plaatsen in onzen Archipel soortgelijke vragen zich voordoen als de zoo-even besprokene in de Toradja-landen.

Wij zien n.l. zoowel de legenden als de gebruiken zich in gewijzigde vormen herhalen. Op Timor vindt men de volgende legende: Te Bidjeli leerde men weven van Oesif Neno («Heer des hemels») toen men nog in den hemel woonde. Er zijn eenigen, die niet mogen weven, omdat Oesif Neno of hun heilige steen hun dit verbiedt; indien zij dan toch leerden weven, zouden zij ziek worden en sterven. Deze menschen moeten hun kleeren steeds van anderen koopen (mededeeling van den heer Kraye van Aalst). Wat men in de Toradja-landen doet met het lendenjuk, daarvoor gebruikt men op Timor het zwaard (aldaar *sen o e* genoemd); bij storm werpt men dit instrument uit huis naar buiten (mededeeling van den heer Kruyt). Hetzelfde gebruik van het zwaard (aldaar *malira* geheeten) vindt men op Soemba; wanneer het daar stormt, steekt men in het dak een speek of scherpe bamboe aan den kant vanwaar de wind komt, en aan den tegenovergestelden kant steekt men het zwaard (mededeeling van den heer Kruyt). /r

Omtrent de Bataks deelt de heer Marcks mij het volgende mede: «Die Rückenstütze wird aufgestellt als Hülfe bei Erdstößen gebraucht». Verder geeft genoemde heer nog de volgende legende: «Man spricht hier in Silindoeng von einer «boroe soeroengan» («einer vorzüglicher Frau», versteckte Bedeutung: «Abkömmling der Himmlischen»), die zuerst gewebt habe. Sie habe in Pan-soernapoeti gewelt, ihr gewebter sei nie fertig geworden, weil sie mit den begoe's gesprochen habe».

Dit weinige moge voldoende zijn om de aandacht te vestigen op dit nog onontgonnen terrein.

Aanhangsel A.

TECHNISCHE NAMEN.

	Rongkong.	Sa'dan.	Mamasa.
1. Spinnewiel	tingke	oenoeeran	oenoesan
2. Spoel	soedji	pa'karidisan	tingke
3. Schering	sa'oe	doerian	
4. Inslag	pa'kan	pakkan	
5. Kettingboom	tandadja	palindaran	tandajan
6. Liniaal	lante (lante ^s)	lemoeloen en doke-doke	boetoen
7. Roller	balo	kaberaan	balo
8. Ophaler	kala'	pa'kalaran	kala'
9. Zwaard	balida	balida	balida
10. Breedte-houder	sangka'	sangka'	sangka'
11. Borstboom	api'	api'	api'
12. Lendenjuk	talikoeran	talikoesan (te Tadoeng en te Bealoe: pem- bokoran)	talikoesan.

Aanhangsel B.

NAMEN VAN RONGKONG-DOEKEN.

Kondeisoera.

Kalamboe (van buffel- en menschenfiguren voorzien).

Lampa-lampa.

Pori toetoe sekong iparewai.

Pori totandoeng.

Pori talinga.

Pari todoeri (worden niet meer vervaardigd).

Boea-boea.

Pori toetoe sekong.

Roendoelolo.

Pori tolibani.

Roto of soedalangi (dit is geen gewoon ikat-werk; de doek van ongekleurd garen wordt eerst geheel afgeweven, waarop men kleine gedeelten in den vorm van dotjes omwindt en de doek kleurt; dit is zeer grof werk).